

АВАНГАРДА

Представници нових уметничких стремљења који су у раној фази углавном малобројни и несхваћени, и који се супротстављају већ утврђеним облицима уметничког стварања дајући предност оригиналности, односно трагају за новим револуционарним решењима у области уметности. Нарочито су активни у првој половини 20. века утичући на јавно мњење својим бунтовничким прогласима – манифестима, од којих су најчувенији футуристички и дадаистички.

АКРОСТИХ

Врста песме код које почетна слова стиха, читана одозго надоле, означавају неку реч или мисаону целину. Углавном та реч представља име аутора, његове драгане или покровитеља (мецене).

У српској књижевности најпознатија песма са акростихом је *Слово љубве* Деспота Стефана Лазаревића.

АКЦЕНАТ

Када читамо неко уметничко дело, посебно песму, приметићете да се готово свака реч изговара са посебним нагласком, чиме се појачава општи утисак о самој песми и поруци коју она носи. Тај гласовни удар који у српском језику пада на први слог (али и на сваки други – сем последњег) зове се акценат. У српском језику постоје четири акцента:

краткосилазни (рѣба)	краткоузлазни (пòток)
дугосилазни (мáјка)	дугоузлазни (рúка)

АЛЕГОРИЈА

Алегорија је стилска фигура веома слична проширеној метафори. Међутим, док значење метафоричне слике у некој песми откривамо на основу контекста и схватања веза између основног и пренесеног значења речи, у алегорији речи задржавају основно значење, али се смисао слике коју граде односи на нешто друго.

Испод алегоријске слике често се крије нека порука коју не може схватити онај који се не досећа да је у питању алегорија. У нашој народ-

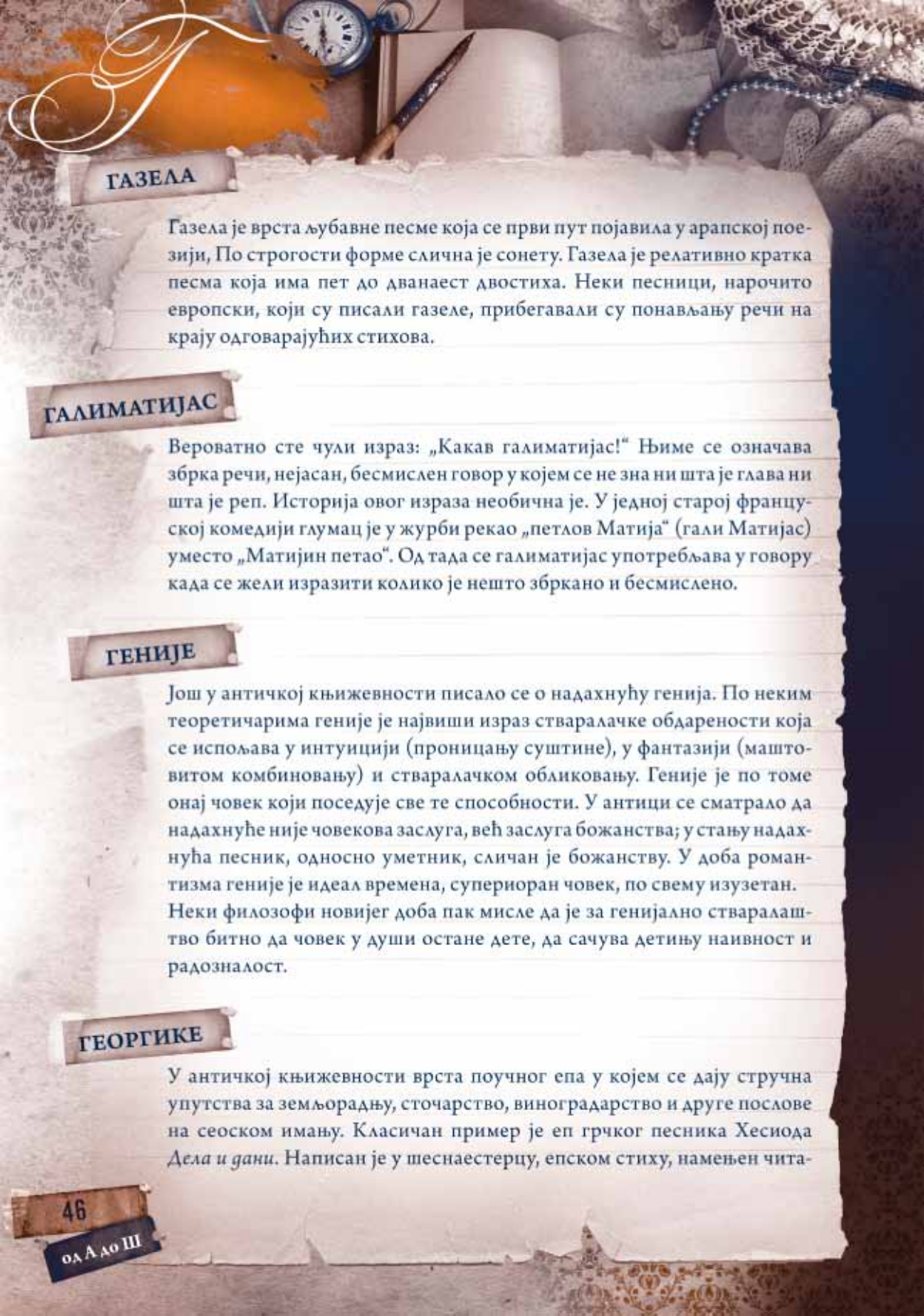
БУРЛЕСКА

Израз потиче из италијанске речи *burlesco* која у преводу значи шаљив, враголаст. Као књижевна врста бурлеска се одликује „претераношћу комичних ефеката и грубошћу карикираних ликова и ситуација”.

У гротески писац преувеличава до карикатуре одређене појаве, стилски супротставља свечани епски тон и безначајне теме или обрнуто, озбиљне теме обрађује с подсмехом и иронијом, као нешто просто и ниско.

Бурлеска се најчешће појављује у облику **пародије** када на хумористичан начин имитира стил неког дела или писца с циљем да изазове смех; и у облику **карикатуре**, када се претераним подвлачењем хумористичких црта лика изобличавају његове физичке и карактерне особине.

ГАЗЕЛА

Газела је врста љубавне песме која се први пут појавила у арапској поезији, По строности форме слична је сонету. Газела је релативно кратка песма која има пет до дванаест двостиха. Неки песници, нарочито европски, који су писали газеле, прибегавали су понављању речи на крају одговарајућих стихова.

ГАЛИМАТИЈАС

Вероватно сте чули израз: „Какав галиматијас!“ Њиме се означава збрка речи, нејасан, бесмислен говор у којем се не зна ни шта је глава ни шта је реп. Историја овог израза необична је. У једној старој француској комедији глумац је у журби рекао „петлов Матија“ (гали Матијас) уместо „Матијин петао“. Од тада се галиматијас употребљава у говору када се жели изразити колико је нешто збркано и бесмислено.

ГЕНИЈЕ

Још у античкој књижевности писало се о надахнућу генија. По неким теоретичарима геније је највиши израз стваралачке обдарености која се испољава у интуицији (проницању суштине), у фантазији (маштовитом комбиновању) и стваралачком обликовању. Геније је по томе онај човек који поседује све те способности. У антици се сматрало да надахнуће није човекова заслуга, већ заслуга божанства; у стању надахнућа песник, односно уметник, сличан је божанству. У доба романтизма геније је идеал времена, супериоран човек, по свему изузетан. Неки филозофи новијег доба пак мисле да је за генијално стваралаштво битно да човек у души остане дете, да сачува детињу наивност и радозналост.

ГЕОРГИКЕ

У античкој књижевности врста поучног епа у којем се дају стручна упутства за земљорадњу, сточарство, виноградарство и друге послове на сеоском имању. Класичан пример је еп грчког песника Хесиода *Дела и дани*. Написан је у шеснаестерцу, епском стиху, намењен чита-

ЖАНР

Према француској речи *genre* (подврста, подела), у књижевности и осталим врстама уметности, по одређеним критеријумима и релевантним формама обавља се подела специфичних облика неког уметничког дела. Овако строгу врсту поделе или пребројавања која је посебно дошла до изражаја у класицистичкој естетици и која је имала елементе традиције, представници романтизма схватали су као намећање калупа и настојали да избегну сваку такву врсту подела.

Дела неког жанра имају извесне заједничке и само њима сопствене особине, при чему се прави разлика да ли је у питању књижевна врста или род.

Постоји филмски жанр, музички, књижевни, криминалистички, љубавни итд. Али у свим тим уметничким подручјима жанрови су заправо нејасне категорије, без одређених граница.

ЖАРГОН

Језик којим говори једна одређена друштвена група а који се разликује од стандардног књижевног говора, назива се жаргонски језик. Да жаргон не бисмо мешали са дијалектизмом, важно је знати да је дијалект језик једног краја, једне средине, и онај који говори у дијалекту обично зна само тако да говори. Међутим, човек може да говори у жаргону и да савршено добро познаје књижевни језик.

И управо је у томе суштина жаргона, у тој жељи појединца или поједине групе да говоре другачије од осталих, да имају неки тајни језик који није разумљив свакоме. То се нарочито добро запажа на једној врсти жаргона, на шатровачком језику. Шатровачким говором често се служе млади да би запањили одрасле, посебно родитеље, из жеље за личним истицањем, из жеље за самосталношћу, за својим сопственим светом. Ефекат је ту важан. Омладински шатровачки жаргон је сав у дрскости, простоти, али не без извесне чари. Тај чар састоји се у сликовитости и чудноватости израза, метафора. Некада је жаргон био искључиво језик пробисвета, језик улице.

Данас се под жаргоном подразумева и специфични језик којим се служе људи одређен професије, па тако имамо жаргон занатлијски, морнарски, војнички, или жаргон лекара, техничара и др.

УПОРЕДНА КЊИЖЕВНОСТ

Упоредна књижевност је важна грана науке о књижевности (поред историје књижевности, књижевне критике и теорије књижевности) која проучава појаве, односе и везе између литературе различитих народа. Ти односи се могу утврђивати на основу сличних историјских судбина, сличности тема и мотива у усменим предањима и писаним споменицима, сличности култура и сл. Најупечатљивији пример зрачења једног дела из древне прошлости је сумерско-вавилонски *Еп о Гилгамешу*. Теме, личности, мотиви и легенде о пореклу света и смислу живота из овог дела могу се наћи у каснијим делима индијске, јеврејске, античке и других књижевности.

ШАНСОНА

Једноставна и разумљива, са тематиком из свакодневног живота, шансона која је настала у француској средњовековној књижевности сачувала је своју популарност и данас. Шансона је била омиљена песма трубадура али и целог народа, који је кроз њу певао о љубави, тузи, задовољству, верским осећањима, срећи... Једноставне форме, са пар строфа које се завршавају рефреном, шансона је уз музичку пратњу, одувек била одраз духа обичног човека. У новије време шансона је прославила многе певаче „шансонијере“: Едит Пјаф, Жилбера Бекоа, Шарла Азнавура, Миреј Матје и друге.

ШУНА

Израз који је одомаћен као суд (оцена) о књижевним делима без икакве уметничке вредности. Данас се, осим литературе овим појмом квалификују и музичка остварења, сликарска и вајарска дела. Уз шунд, за дела која су уметнички невини и неукусни користи се и термин **кич**, мада он у својој основи има шири спектар значења и примењује се приликом оцењивања читавог низа области људског стваралаштва.

